

Pers en Voorlichting

Hof van Justitie van de Europese Unie
PERSCOMMUNIQUÉ nr. 228/2021
Luxemburg, 21 december 2021

Arrest in zaak C-497/20
Randstad Italia

Het Unierecht verzet zich er niet tegen dat de hoogste rechterlijke instantie van een lidstaat een arrest dat door de hoogste bestuursrechter van die lidstaat in strijd met dat recht is gewezen, niet kan vernietigen

Dit laat echter onverlet dat degenen die door een dergelijke schending zijn benadeeld, van de betrokken lidstaat een vergoeding kunnen vorderen

Azienda USL Valle d'Aosta (lokale gezondheidsdienst van de regio Valle d'Aosta, Italië) heeft een openbare aanbestedingsprocedure uitgeschreven om een arbeidsbureau te kiezen waaraan de tijdelijke terbeschikkingstelling van personeel zou worden toevertrouwd. Randstad Italia SpA (hierna: „Randstad”) behoort tot de inschrijvers die aan deze procedure hebben deelgenomen. Na de beoordeling van de technische inschrijvingen is zij uitgesloten omdat haar inschrijving niet het vereiste minimumaantal punten heeft behaald.

Randstad heeft bij de bevoegde bestuursrechter van eerste aanleg beroep ingesteld tegen haar uitsluiting van de aanbestedingsprocedure. Zij heeft tevens betoogd dat die procedure niet regelmatig is verlopen. Het beroep is ontvankelijk verklaard, maar verworpen ten gronde. In hoger beroep heeft de Consiglio di Stato (hoogste bestuursrechter, Italië) echter geoordeeld dat de middelen inzake de onregelmatigheid van de procedure niet-ontvankelijk hadden moeten worden verklaard, aangezien Randstad niet bevoegd was om deze middelen aan te voeren. Derhalve heeft de Consiglio di Stato het in eerste aanleg gewezen vonnis op dit punt vernietigd. Randstad heeft tegen dat arrest van de Consiglio di Stato cassatieberoep ingesteld bij de Corte suprema di cassazione (hoogste rechter in burgerlijke en strafzaken, Italië). Deze rechterlijke instantie heeft ten gronde benadrukt dat de weigering van de Consiglio di Stato om de middelen inzake de onregelmatigheid van de aanbestedingsprocedure te onderzoeken, inbreuk maakt op het recht op een doeltreffende voorziening in rechte in de zin van het Unierecht. Zij heeft echter opgemerkt dat het Italiaanse constitutionele recht¹, zoals uitgelegd door de Corte costituzionale (grondwettelijk hof, Italië)², vereist dat het cassatieberoep niet-ontvankelijk wordt verklaard. **Tegen de beslissingen van de Consiglio di Stato kan namelijk enkel cassatieberoep worden ingesteld op gronden in verband met de rechterlijke bevoegdheid**, terwijl het cassatieberoep van Randstad is gebaseerd op een middel inzake schending van het Unierecht.

In deze context heeft de Corte suprema di cassazione besloten zich tot het Hof te wenden, in wezen om duidelijkheid te verkrijgen over de vraag of het Unierecht³ zich verzet tegen een nationale bepaling die volgens de nationale rechtspraak de justitiabele niet toestaat om in het kader van een cassatieberoep bij die rechterlijke instantie de verenigbaarheid van een arrest van de hoogste bestuursrechter met het Unierecht aan te vechten.

¹ Artikel 111, achtste alinea, van de Italiaanse grondwet.

² Arrest nr. 6/2018 van 18 januari 2018 betreffende de uitlegging van artikel 111, achtste alinea, van de Italiaanse grondwet.

³ Artikel 4, lid 3, en artikel 19, lid 1, VEU en artikel 1, leden 1 en 3, van richtlijn 89/665/EEG van de Raad van 21 december 1989 houdende de coördinatie van de wettelijke en bestuursrechtelijke bepalingen betreffende de toepassing van de beroepsprocedures inzake het plaatsen van overheidsopdrachten voor leveringen en voor de uitvoering van werken (PB 2014, L 94, blz. 33), zoals gewijzigd bij richtlijn 2014/23/EU van het Europees Parlement en de Raad van 26 februari 2014, gelezen in het licht van artikel 47 van het Handvest van de grondrechten van de Europese Unie (hierna: „Handvest”).

De Grote kamer van het Hof is van oordeel dat een dergelijke bepaling in overeenstemming is met het Unierecht.

Beoordeling door het Hof

Het Hof merkt op dat **het bij ontbreken van Unievoorschriften ter zake krachtens het beginsel van procedurele autonomie een zaak van de interne rechtsorde van de lidstaten is om de procedureregels voor de rechtsmiddelen vast te stellen teneinde te waarborgen dat op de onder het Unierecht vallende gebieden het recht van de justitiabelen op daadwerkelijke rechtsbescherming in de zin van artikel 19 VEU wordt geëerbiedigd**. Niettemin moet worden verzekerd dat deze regels niet ongunstiger zijn dan die welke voor soortgelijke situaties naar nationaal recht gelden (gelijkwaardigheidsbeginsel) en de uitoefening van de door het Unierecht verleende rechten in de praktijk niet onmogelijk of uiterst moeilijk maken (doeltreffendheidsbeginsel). Het Unierecht verzet zich er dus in beginsel niet tegen dat de lidstaten de middelen die in cassatieprocedures kunnen worden aangevoerd, beperken of aan voorwaarden onderwerpen, mits deze twee beginselen in acht worden genomen.

Wat het **gelijkwaardigheidsbeginsel** betreft, merkt het Hof op dat de bevoegdheid van de verwijzende rechter om kennis te nemen van cassatieberoepen tegen arresten van de Consiglio di Stato op dezelfde wijze is beperkt, ongeacht of zij hun grondslag vinden in bepalingen van nationaal recht of in Unierechtelijke bepalingen. Bijgevolg is de eerbiediging van dit beginsel verzekerd.

Wat het **doeltreffendheidsbeginsel** betreft, herinnert het Hof eraan dat het Unierecht de lidstaten er niet toe verplicht om andere rechtsmiddelen in te voeren dan die welke in het nationale recht zijn vastgesteld, tenzij er geen rechtsgang is waarmee de eerbiediging van de rechten die de justitiabelen aan het Unierecht ontleen, kan worden verzekerd. Indien de verwijzende rechter in deze zaak vaststelt dat een dergelijke rechtsgang voorhanden is, hetgeen a priori het geval lijkt te zijn, staat het de betrokken lidstaat uit het oogpunt van het Unierecht volledig vrij om de hoogste bestuursrechter de bevoegdheid toe te kennen om in laatste aanleg feitelijk en rechtens uitspraak te doen over het betrokken geding, en dus te verhinderen dat dit geding nog ten gronde kan worden onderzocht in het kader van een cassatieberoep bij de hoogste rechterlijke instantie. De betrokken nationale bepaling doet dus evenmin afbreuk aan het doeltreffendheidsbeginsel en bevat geen enkel element waaruit blijkt dat artikel 19 VEU is geschonden. Deze conclusie is niet in strijd met de bepalingen van richtlijn 89/665, die op het gebied van het plaatsen van overheidsopdrachten de lidstaten verplichten om het recht op een doeltreffende voorziening in rechte te waarborgen⁴.

Het Hof merkt echter op dat **de Consiglio di Stato het beroep van Randstad bij de bestuursrechter**, gelet op het door richtlijn 89/665 en artikel 47 van het Handvest gewaarborgde recht op een doeltreffende voorziening in rechte, **ten onrechte niet-ontvankelijk heeft verklaard**. In dit verband herinnert het Hof eraan dat het voor de ontvankelijkheid van dit beroep volstaat dat de aanbestedende dienst in het geval van toewijzing van het beroep de openbare aanbestedingsprocedure mogelijkerwijs zal moeten herhalen. Voorts kan het beroep krachtens deze richtlijn slechts worden ingesteld door een inschrijver die nog niet definitief van de aanbestedingsprocedure is uitgesloten, en is de uitsluiting van een inschrijver pas definitief wanneer de uitsluiting hem is meegedeeld en door een onafhankelijk en onpartijdig gerecht „wettig is bevonden”⁵.

De Consiglio di Stato heeft in deze zaak deze regel geschonden, aangezien het besluit van de aanbestedingscommissie om Randstad van de procedure uit te sluiten noch op het tijdstip waarop deze inschrijver bij de rechter in eerste aanleg beroep heeft ingesteld, noch op het moment waarop deze uitspraak heeft gedaan, door die rechter of door een andere onafhankelijke beroepsinstantie wettig was bevonden.

⁴ Artikel 1, leden 1 en 3, van richtlijn 89/665.

⁵ Artikel 2 bis, lid 2, van richtlijn 89/665, uitgelegd in het licht van artikel 47 van het Handvest.

In het hoofdgeding biedt het nationale procesrecht op zich de betrokkenen de mogelijkheid om bij een onafhankelijk en onpartijdig gerecht doeltreffend beroep in te stellen tegen een schending van het Unierecht en van bepalingen van nationaal recht die het Unierecht in de nationale rechtsorde omzetten, maar stelt de hoogste bestuursrechter van de betrokken lidstaat, die uitspraak doet in laatste aanleg, op ongeoorloofde wijze voorwaarden aan de ontvankelijkheid van dat beroep waardoor die betrokkenen het recht op een doeltreffende voorziening in rechte wordt ontnomen. **In een dergelijke situatie vereist het Unierecht echter niet dat die lidstaat, om die schending van dat recht te verhelpen, voorziet in de mogelijkheid om tegen dergelijke niet-ontvankelijkheidsbeslissingen van de hoogste bestuursrechter cassatieberoep in te stellen bij de hoogste rechter.**

Ten slotte benadrukt het Hof dat **deze oplossing geen afbreuk doet aan de mogelijkheid voor particulieren die in voorkomend geval zijn benadeeld door de schending van hun recht op een doeltreffende voorziening in rechte als gevolg van een beslissing van een in laatste aanleg rechtsprekende rechterlijke instantie, om de betrokken lidstaat aansprakelijk te stellen**, mits is voldaan aan de daartoe in het Unierecht gestelde voorwaarden, in het bijzonder de voorwaarde dat de schending van dat recht voldoende gekwalificeerd is.

NOTA BENE: De prejudiciële verwijzing biedt de rechterlijke instanties van de lidstaten de mogelijkheid, in het kader van een bij hen aanhangig geding aan het Hof vragen te stellen over de uitlegging van het recht van de Unie of over de geldigheid van een handeling van de Unie. Het Hof beslecht het nationale geding niet. De nationale rechterlijke instantie dient het geding af te doen overeenkomstig de beslissing van het Hof. Deze beslissing bindt op dezelfde wijze de andere nationale rechterlijke instanties die kennis dienen te nemen van een soortgelijk probleem.

Voor de media bestemd niet-officieel stuk, dat het Hof van Justitie niet bindt.

De [volledige tekst](#) van het arrest is op de dag van de uitspraak te vinden op de website CURIA.

Contactpersoon voor de pers: Stefaan Van der Jeught ☎ (+352) 4303 2170